

Upotreba vazdušnih desanata oružanih snaga NATO i Varšavskog ugovora na vežbama i manevrima

Manevri i vežbe koalicioni oružanih snaga oba vojna bloka i pojedinih zemalja potvrđuju značaj koji se u savremenim uslovima pridaje vazdušnim desantima (VD) operativnog i strategijskog značaja. Ukoliko se za Evropu može kazati da je u posleratnom periodu bila pošteđena oružanih sukoba i prave borbene provere vrednosti vazdušnodesantnih jedinica, ipak, ona je bila pravi poligon za izvođenje manevara i vežbi, i VD u okviru njih, na kojima su proveravani doktrinarni stavovi, operativno-tehnički postupci i borbene mogućnosti svih vidova i rodova vojske, pa i vazdušnodesantnih jedinica, za eventualni rat.

U stranoj vojnoj štampi malo se piše o upotrebi taktičkih (helipterskih) VD, osim da su masovno primenjivani. Razlog za to leži, verovatno, u činjenici što ta vrsta VD danas ne predstavlja ništa izuzetno, već svakodnevnu praksu na bojnom polju. Nešto više se piše o upotrebi vazdušnodesantnih jedinica. Očigledno je da su VD bili redovan pratilac skoro svih krupnijih manevara i vežbi za poslednje dve decenije, kojih je najviše bilo u evropskom prostoru, pa i u neposrednom susedstvu Jugoslavije. Takva praksa je svakako rezultat činjenice da sve jače armije, prvenstveno armije velikih sila, raspolažu jakim vazdušnodesantnim jedinicama¹ i moćnom transportnom avijacijom za njihov prenos, a i njihovih doktrina o ulozi tih

¹ SAD danas imaju jednu vazdušnodesantnu i jednu vazdušnojurišnu diviziju; SSSR ima 8 vazdušnodesantnih divizija i više desantnojurišnih brigada i brigada specijalne namene; Poljska i Francuska imaju po jednu vazdušnodesantnu diviziju, a ostale zemlje po jedan padobranski puk ili brigadu (prema podacima *The Military Balance 1981/1982. god.*).

snaga u savremenom ratu. Naime, po njihovom shvatanju, vazdušno-desantne jedinice, zajedno sa avijacijom, oklopnim snagama, raketnim i nuklearnim oružjem, predstavljaju značajan faktor za brzo izvođenje operacija, manevra, vatre i udara. One su sposobne da brzo eksploatišu učinke nuklearnih udara, uništavaju neprijateljevo nuklearno oružje u skladištima, raketne baze i druge važne ciljeve, zauzimaju i drže važne objekte u dubokoj neprijateljevoj pozadini, unose paniku, dezorganizuju komandovanje i funkcionisanje pozadine, organizuju i podržavaju gerilsku aktivnost itd. A manevri i vežbe koji se održavaju tako često i na svim prostranstvima zemljine kugle veoma su pogodna prilika ne samo da se praktično provere doktrinarni stavovi, već ispituju i nova načela, postupci i tehnička sredstva, a često i demonstriraju mogućnosti tih snaga.

Da se na VD danas gleda kao na sredstvo za postizanje iznenađenja, vazdušne pokretljivosti i izvođenja vertikalnog manevra, govore ne samo primeri iz njihove upotrebe na manevrima i vežbama, već i iz njihove primene skoro u svim lokalnim ratovima, oružanim intervencijama i nacionalno-oslobodilačkim borbama od završetka drugog svetskog rata do danas. U nekim od tih ratova vazdušnode-santna dejstva su bila dominantna, kao što je to bio slučaj sa britanskim dejstvima u Malaji; sa francuskim dejstvima u Vijetnamu u periodu do 1954. godine, Alžiru i nekim zemljama Afrike u kojima su intervenisali francuski padobranc i njena Legija stranaca; sa trojnom anglo-francusko-izraelskom agresijom na Egipat 1956. godine; sa američkom višegodišnjom oružanom intervencijom u Vijetnamu; sa turskom na Kipru; sa sovjetskim oružanim intervencijama u ČSSR i Avganistanu, itd. Prema tome, masovna primena VD na manevrima i vežbama nije pomodarstvo i želja za spektaklom da bi se zasenila svetska javnost, već odraz savremenih potreba i mogućnosti armija velikih sila i vojnih blokova. Takva praksa potvrđuje njihova konceptijska shvatanja da VD u savremenim uslovima postaju sastavni deo svih značajnijih kopnenih operacija i bojeva kojima daju novu dimenziju, omogućavajući njihov veći zamah, tempo i brzinu izvođenja.

Na osnovu pisanja strane vojne štampe o primeni VD na manevrima, posebno na onim koji su održani u poslednjih desetak godina, može se doći do nekih iskustava i zaključaka koji su od interesa za teoriju i praksu ratne veštine, a posebno su značajni kao iskustva za starešine, komande i štabove.

Činjenica je da su oružane snage Varšavskog ugovora, a SSSR posebno, izvele veći broj manevara koalicionog ili nacionalnog karak-

tera na kojima su upotrebljeni krupni vazdušni desanti. Njihova koncepcija upotrebe VD se znatno razlikovala u odnosu na koncepciju drugog vojnog bloka, i po obimu angažovanih snaga i po zadacima koje su VD izvršavali. Naime, SSSR i zemlje Varšavskog ugovora VD su upotrebljavali za izvršavanje operativnih zadataka u tesnom sadejstvu sa snagama koje dejstvuju s fronta, kao što su: uništavanje raketnih baza, zauzimanje mostobrana pri forsiranju vodenih pregrada, osvajanje aerodroma i drugih važnih objekata u neprijateljevoj pozadini, vezivanje snaga za sebe i sprečavanje manevra itd. Za razliku od njih, SAD su, prvenstveno, uigravale prevoženje vazdušnim putem² vazdušnodesantnih jedinica i snaga KoV sa svoje teritorije na tlo Evrope, Bliskog istoka, Azije i Južne Amerike radi ojačavanja svojih ili savezničkih efektivna, provere efikasnosti snaga za brze intervencije itd. Desantiranje tih snaga, pogotovo krupnijih sastava i njihova dejstva na zemlji, bili su u drugom planu. Uvežbavanjem, a i drugim merama, Amerikanci su nastojali da skrate vreme prevoženja na najmanju moguću meru, čije trajanje u sadašnjem trenutku ne zadovoljava njihove strategijske zahteve (vreme prevoženja jedne kompletne divizije iz SAD u Evropu treba skratiti sa sadašnjih 15 dana na 5 dana). Takva praksa na manevrima rezultira iz američke doktrine — da svojim oružanim snagama bude prisutna svuda u svetu gde budu ugroženi njeni interesi, i strategije brzog reagovanja koja iz toga proizlazi.

Najveći broj izvedenih manevara bio je koalicionog karaktera i, često je zahtevao prostor više država jednog bloka, pa je logično što su i VD na njima bili, najčešće, višenacionalnog sastava. Takva praksa, uostalom, karakteristična je i za neke lokalne ratove i oružane intervencije u periodu posle drugog svetskog rata. Takvo angažovanje snaga uslovljeno je potrebom za uvežbavanjem zajedničkih dejstava, sadejstvom i obavezama koje proističu iz »slova« vojnih paktova. Međutim, kada je u pitanju angažovanje vazdušnodesantnih jedinica, takav postupak je nametnut i nedostatkom teške transportne avijacije većine manjih zemalja, koje su prinuđene da se za veća prevoženja svojih oružanih snaga i desantiranje vazdušnodesantnih jedinica oslanjaju na transportnu avijaciju vodećih zemalja bloka.

Kada se analiziraju načela i ustaljene norme o upotrebi vazdušnodesantnih i vazdušno-jurišnih jedinica i izvođenju VD i uporede

² Iako prevoženje trupa vazdušnim putem ne spada u vazdušnodesantna dejstva u užem smislu, ovde ih iznosimo zato što su sastavni deo manevra kroz vazdušni prostor i što, ponekad, prethode desantiranju.

sa praksom i postignutim rezultatima na manevrima i vežbama, naročito zemalja Varšavskog ugovora, neminovno se nameće zaključak da postoji izvestan nesklad i problemi praktične prirode koji, istina, nemaju bitan uticaj na koncepciju i tehniku izvođenja VD, ali je korisno da se uoče.

1) Iako načela predviđaju da se operativni VD spuštaju na dubine od 100 do 500 km, oni su na manevrima bacani na kraća odstojanja,³ mada su više puta proigravani nuklearni uslovi u kojima dubina desantiranja iznosi dvostruko više nego u klasičnim uslovima. Takođe, njihovo dejstvo je trajalo najčešće oko jedan, ređe dva dana, a predviđa se da se oni spoje sa jedinicama koje izvođe napad s fronta u periodu od dva do četiri dana.

2) U praksi se pokazalo da ukupni vazduhoplovni transportni kapaciteti⁴ obeju supersila nisu dovoljni da zadovolje povećane potrebe za prevoženjem i desantiranjem u savremenim uslovima. SSSR sa postojećim kapacitetima može u jednom izlazu da podigne dve, a SAD jednu vazdušnodesantnu diviziju, pod uslovom da celokupna transportna avijacija bude u ispravnom stanju i da bude upotrebljena samo za desantiranje, pri čemu treba imati u vidu različito brojno stanje i tehničku opremljenost vazdušnodesantnih divizija tih zemalja. Ako bi se angažovala i celokupna transportna avijacija civilnih vazduhoplovnih kompanija, kakav je bio slučaj pri američkim prevoženjima u vijetnamskom ratu, održavanju berlinskog vazdušnog mosta, sovjetskom prevoženju kubanskih trupa u Afriku, smeni vojnika svojih jedinica u Srednjoj Evropi itd., što je normalno očekivati i u eventualnom ratu, onda obe zemlje mogu da računaju na povećanje vazduhoplovnih transportnih kapaciteta za još po jednu vazdušnodesantnu diviziju. To su, dakle, ukupni, proračunski, ali ne i stvarni kapaciteti, jer će u datoj situaciji transportna avijacija morati da izvršava i druge zadatke, a ne samo desantiranje. Od ukupnih kapaciteta treba odbiti oko 20 odsto na račun tehničke neispravnosti itd., pa se realne mogućnosti ovih zemalja svode na jednu do dve vazdušnodesantne divizije za SSSR, odnosno do jedne divizije za SAD.

3) Udarana moć i taktička pokretljivost vazdušnodesantnih jedinica na bojnopolju, iako su znatno narasle, još nisu dovoljne i u skladu sa savremenim potrebama i zadacima tih snaga. Nedostatak ten-

³ Na manevru pod nazivom »Rodopi-67« operativni VD spušten je na dubinu oko 150 km, a na manevru »Štit-79« na dubinu oko 60 km.

⁴ SSSR raspolaže sa 750 An-12, 50 An-22 i 125 Il-76, ne računajući taktičke transportne avione i avione »Aeroflot«; SAD raspolažu sa 70 C-5A, 234 C-141 i 643 C-130, ne računajući taktički transport i kapacitete civilnih vazduhoplovnih kompanija (prema podacima *The Military Balance* 1981/192).

kova u sovjetskim vazdušnodesantnim jedinicama, kao i oklopnih sredstava uopšte u američkim, otežava tim jedinicama da brže, odlučnije i efikasnije izvršavaju svoje borbene zadatke posle desantiranja, iako je njihova borbena sposobnost mnogo bolja od one kakvu su padobranske jedinice imale u drugom svetskom ratu i sve do šezdesetih godina.⁵ Takvi nedostaci u vazdušnodesantnim jedinicama mogu negativno da utiču na njihovo dejstvo, posebno u nuklearnim uslovima. Amerikanci priznaju da njihove vazdušnodesantne jedinice nisu pogodne za dejstvo u tim uslovima.

4) Pri izvođenju nekih VD dolazilo je iznad desantne zone do priličnog nagomilavanja transportnih aviona, koje je nastajalo zbog smanjenja brzine njihovog leta sa 500—750 km/čas, koliko ona iznosi na marš-ruti leta, na 320—500 km/čas, što su optimalne brzine pri iskakanju padobranaca i izbacivanju tereta.⁶ Nagomilavanje aviona iznad desantne zone izlaže ih većim gubicima od dejstva neprijateljevih sredstava PVO, otežava manevr i navigaciju.

5) Pri izvođenju VD dolazilo je do većeg rasturanja padobranaca i tereta na zemlji, a bilo je potrebno i duže vreme za prikupljanje jedinica — čak i do 50 odsto u odnosu na postojeće norme, posebno kada je desantiranje vršeno zimi i u složenijim meteorološkim uslovima.

6) U praksi se pokazalo da loši meteorološki uslovi negativno utiču na izvođenje VD, a u ekstremnim slučajevima mogu i da ga spreče,⁷ bez obzira na veliki napredak u razvoju savremenih navigacionih instrumenata na avionima i padobranske tehnike i osposobljenost vazdušnodesantnih jedinica i posada aviona. Razume se, i na ovom planu je učinjen značajan napredak u odnosu na drugi svetski rat, jer su na pojedinim manevrima VD izvođeni po kiši, snegu itd., ali meteorološke pojave⁸ još uvek predstavljaju ograničavajući faktor u izvođenju VD.

7) Prosečna jačina VD na manevrima snaga Varšavskog ugovora do kraja sedamdesetih godina iznosila je oko jedne vazdušnodesantne divizije, mada je bilo i takvih na kojima su angažovane jedna do dve

⁵ Za sovjetske vazdušnodesantne divizije se može kazati da su motomehanizovane, jer su svi borbeni delovi na oklopnim transporterima BTR i MBD-1 i motornim vozilima.

⁶ Savremeni transportni avioni lete na marš-ruti većom krstarećom brzinom, kojom se desantiranje ne može izvoditi: avioni moraju da pređu na minimalnu brzinu, pri kojoj nema posledica po ljude i padobrane.

⁷ Takvih slučajeva je bilo na manevrima »Ropodi-67«, »Dvina-70« itd.

⁸ Niska oblačnost (ispod 500 m), jake padavine, vetar brzine pri zemlji preko 10 m/s itd.

vazdušnodesantne i jedna motostreljačka divizija.⁹ Snage NATO, izuzimajući vazdušna prevoženja američkih snaga, upotrebljavale su VD jačine od jednog vazdušnodesantnog bataljona do jedne vazdušnodesantne brigade. Međutim, iz nekih informacija se vidi da su Amerikanci u periodu 1970—1973. godine na vežbama i manevrima na svojoj teritoriji izveli ukupno 17 VD, od kojih su pet bili jačine po dve vazdušnodesantne brigade, sedam po jedan vazdušnodesantna brigada, a pet po jedan vazdušnodesantni bataljon. Dakle, u ovom periodu, a i kasnije, 82. vazdušnodesantna divizija nije upotrebljena kao celina.¹⁰

8) Iz zapadne vojne štampe je uočljivo da SSSR poslednjih godina, za razliku od ranijeg perioda, ne upotrebljava više krupne VD sastava jedne ili više vazdušnodesantnih divizija, već manje, ali brojnije vazdušne desante.¹¹ Međutim, ukupno angažovanje vazdušnodesantnih jedinica nije manje u pojedinim operacijama, ali se desantiraju rastresitije, u različito vreme i na manjoj dubini od linije fronta. Takav postupak obeju supersila predstavlja značajnu novinu u koncepciji upotrebe vazdušnodesantnih jedinica koja je, verovatno, posledica saznanja da se u savremenom ratu, kada je teško probiti neprijateljev sistem PVO, obezbediti prevlast u vazdušnom prostoru, svesti gubitke od eventualnih nuklearnih udara neprijatelja po vazdušnodesantnim snagama na podnošljivu veličinu, postići iznenađenje itd., teže mogu primeniti krupni VD, a da je za one manjeg obima znatno lakše obezbediti povoljne uslove.

Najveći broj upotrebljenih VD na manevrima i vežbama bio je kombinovanog karaktera, tj. prvo su desantirane padobranima vazdušnodesantne jedinice koje su zauzimale i držale aerodrome, a zatim su sletali transportni avioni i iskrcavali tešku tehniku tih jedinica ili motostreljačke (pešadijske) jedinice ukoliko su i one učestvovala u vazdušnom desantu. Sletanje transportnih aviona je otpočinjalo 1—2 sata nakon iskakanja padobranaca, sa intervalom između aviona od 40 sekundi do 2 minuta,¹² uz nastojanje da se prazni transportni avi-

⁹ Na primer, »Dnjepar-67«.

¹⁰ U ranijem periodu, na vežbama su upotrebljavane jače vazdušnodesantne snage. Tako, na primer, na vežbama, »STIFT STRIKE« 1964. godine upotrebljene su kompletne 82. i 101. vazdušnodesantna divizija, a na vežbi u Santa Domingu 1965. godine upotrebljena je kompletna 82. vazdušnodesantna divizija.

¹¹ Na manevru »Štit-79« upotrebljen je jedan vazdušnodesantni puk, na seriji vežbi »Družba-79« izveden je veći broj VD jačine do puka, na manevru »Zapad-81« angažovani su delovi iz više vazdušnodesantnih divizija, SSSR, ali u više manjih VD, itd.

¹² Na primer, na manevrima »Rodopi-67« i »Oktobarski juriš-65«.

oni što pre vrata u polazne baze. Međutim, u ratnim uslovima transportni avioni neće moći da sleću tako brzo posle padobranskog desanta, sem ako nije u pitanju nebranjen aerodrom ili ako nije postignuto potpuno iznenađenje branioca. Jer, padobranskim delovima je potrebno vreme za razbijanje odbrane, ovladavanje letilištem i širim prostorom oko njega, raščišćavanje eventualnih prepreka sa poletno-sletne staze i organizovanje odbrane na oko 2—4 km od nje itd., koje u najpovoljnijem slučaju ne može biti manje od 4 do 6 časova.

Što se tiče već poznatih normi za trajanje desantiranja, visine izbacivanja ljudi i tereta padobranima, veličine desantnih rejona, udaljenja polazne zone od linije fronta, redosleda desantiranja jedinica, profila i poretka transportne avijacije pri letu na marš-ruti itd., one su, uglavnom, na manevrima i vežbama potvrđene. Svakako, nekad je bilo i odstupanja, ali na njih treba gledati kao na prilagođavanje teorije konkretnoj praksi. Naime, treba imati u vidu da se na manevrima i vežbama često upotrebljavaju privremeni sastavi i nekompletne jedinice, da manevri, pored ostalog, imaju i demonstrativni karakter i propagandni cilj i sl., a nekad se i namerno odstupa od postojećih normi radi prikrivanja stvarnih mogućnosti, pa je razumljivo što se u takvim uslovima teorija i praksa u pojedinim elementima razilaze.

Na nekim manevrima i vežbama vršeno je ispitivanje novih desantnih tehničkih sredstava ili taktičkih postupaka,¹³ prenos VD u interkontinentalnim razmerama,¹⁴ itd. Razne inovacije u tehničkom razvoju i ratnoj veštini upravo na manevrima potvrđuju svoju vrednost, jer se na njima (manevrima) obezbeđuju uslovi najpribližniji ratnim.

Već više godina NATO poklanja izuzetnu pažnju uvežbavanju svojih pokretnih snaga. Poznato je da te snage svake godine izvode po dve serije vežbi: u jesen na južnom krilu (Turska, Grčka, Italija), a zimi na severnom krilu NATO (Norveška, Danska). Cilj tih vežbi je, pored ostalog, prilagođavanje mesnim uslovima i uvežbava-

¹³ Na primer, nov padobran D-5 na manevru »Vltava-66«, sletanje transportnih aviona na poletno-sletne staze od valjanog snega na »Dvini-70«, desantiranje ASU-85 mm od 16 t na manevru »Štit-79«, upotreba ljudskih padobrana sa prorezom na kupoli, spuštanje tereta od 20 t padobranima na manevru »ŠTIFT STRIKE« 1964. godine, provera dejstva u pustinjskim uslovima na vežbi »BRAJT STAR« 1980. godine (Egipat) itd.

¹⁴ Na vežbi »BRAJT STAR« vazdušnodesantne snage prenete su iz SAD i desantirane na teritoriju Egipta, a na vežbi »SPEAR POINT« jedan vazdušnodesantni bataljon prenet je iz SAD za 12 časova i bačen na teritoriju SR Nemačke. Pri tom, transportni avioni su punjeni gorivom u vazduhu.

nje sadejstva sa nacionalnim snagama na tim vojištima. Zbog toga, a i drugih mera borbene gotovosti, te snage su sposobne da u slučaju potrebe intervenišu na bilo kom delu evropskog ratišta u roku do dva dana.

Neki manevri i vežbe oružanih snaga vojnih blokova, pa i VD primenjeni na njima, bili su, pored ostalog, i demonstracija vojne sile, kao što je bio slučaj sa manevrima Varšavskog ugovora u vezi sa unutrašnjim događajima u ČSSR i Poljskoj, američkim manevrom u Turskoj u vreme izvođenja vojnog državnog udara itd., a bilo je i onih koji su preduzimani kao odgovor na koncentraciju vojnih snaga i izvođenje manevara druge strane. Svakako da takve demonstracije vojne sile treba očekivati i ubuduće, pogotovo u vreme zategnutih političkih odnosa u pojedinim regionima sveta i kriznim situacijama, tim pre što manevri i vežbe delova oružanih snaga mogu izvanredno da posluže kao maska za izvođenje mobilizacije, razvoj i koncentraciju trupa za eventualni oružani sukob, neku intervenciju ili agresiju. Mnogi slučajevi iz lokalnih ratova i oružanih intervencija na Bliskom istoku, pa i u Evropi, potvrđuju ovakav zaključak.

Pukovnik u penziji
STOJAN JOVIĆ